

Fónad Ágota¹

A laikus bírászkodás létjogosultsága

A laikus bírászkodás intézménye évszázados múltra tekint vissza, és mint valamennyi, az igazságszolgáltatást hosszú idők óta befolyásoló intézményt, a laikus bírói testületek alkalmazásának létjogosultságát is sokszor viták övezik.

Ezen tanulmány célja azon érvek, szempontok felsorakoztatása és esetleges megcáfolása, amelyeket a törvényhozó az intézmény létrehozásával elérni kívánt, párhuzamot vonva az elvi, illetve a gyakorlati érvényesülés között. Az általános jogelméleti kérdések kidolgozása mellett az egyes érvényesülési szempontokat nemzetközi viszonylatban is vizsgálom, különös tekintettel az Amerikai Egyesült Államok esküdtszéki rendszerére.

I. Ki is az a laikus bíró?

Mindenekelőtt fontosnak tartom meghatározni a laikus bíró fogalmát. A számtalan megfogalmazás közül *Dr. Badó Attila* szegedi professzor definícióját tartom a legpontosabbnak, mely szerint a laikus bíró „*a jogviták eldöntésében döntési joggal felruházott, a szakbíróvá váláshoz szükséges képzettséggel nem rendelkező személy, aki tevékenységét saját igazságérzete, vagy valamilyen speciális, nem jogi szakismeret ítélkezésbe integrálása érdekében végzi.*”² Ezen megfogalmazásból is kitűnik, hogy a laikusok kifejezetten nem a hivatásuk következtében gyakorolnak bírói jogokat, hanem ez az ok lehet állampolgári kötelezettség, felkérés, érdeklődés, valamint keresetkiegészítés egyaránt. Eredendően a törvényhozói cél is azt szolgálja, hogy a jogi ismeretekkel ellentétben kifejezetten a saját igazságérzetüket, józan eszüket, a mindennapok tapasztalatait, meglátásait alkalmazzák az egyes jogviták eldöntése során. Sok esetben sor kerül arra is, hogy a bíróságok elé kerülő ügyek megfelelő és igazságos eldöntéséhez nem jogi, hanem más tudományterület speciális szakismeretét elsajátított, ugyanakkor az igazságszolgáltatás terén laikus személy alkalmazására van szükség (pl. orvosszakértő alkalmazása).³

II. A laikus bírászkodás szerepe és jelentősége az igazságszolgáltatásban

A laikus bírászkodás intézménye az egyes országokban változatos formában jelenhet meg, legyen az esküdtszék, békebíróóság vagy ülnöki rendszer. Időről időre azonban a laikus bírászkodás létjogosultságát, annak alapjait megkérdőjelező viták kereszttüzébe ütközhetünk az intézmény alkalmazási formáitól teljesen függetlenül.⁴

A francia politikai gondolkodó, *Alexis de Tocqueville* a XIX. században úgy nyilatkozott a laikus bírászkodás jogintézményéről, hogy az esküdtszéki tárgyalás nem csupán egy jogintézmény – „*ez az állampolgárok szuverenitásának egyik formája*”.⁵ Az esküdtbíráskodást egyenesen a demokrácia biztosítékának tartotta, szerinte az állampolgárok ennek keretében tanulhatják meg a politikai erényt, valamint felkészíti őket arra is, hogy szabadon élhessenek.

¹ Joghallgató, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar.

² BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 3. p.

³ KÁLMÁN VIKTÓRIA: Néprészvétel az igazságszolgáltatásban, 2. p. (https://www.ojji.u-szeged.hu/images/dokumentumok/CLWP/kalman_nepreszvetel.pdf)

⁴ BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 6. p.

⁵ <https://juratus.elte.hu/a-partatlan-igazsagszolgalatas-megmerettetese-megkezdodott-a-george-floyd-megoleserol-elhiresult-rendor-pere/>

Tocqueville véleményével ellentétben a francia regényíró, *Honoré de Balzac* ugyanebben az időszakban a laikus bírászkodás érdemét abban az elhíresült mondatában összegezte, miszerint „*az esküdtszék tizenkét ember, akiket azért választottak, hogy eldöntsék, melyik félnek van jobb ügyvédje*”.⁶

Véleményem szerint, ezen két álláspont nem is tükrözhetné jobban az intézménnyel kapcsolatos állásfoglalások szélsőséges voltát. A laikusok alkalmazását támogató érvek a bírászkodás e fajtáját több szempontból tartják szükségesnek és eredményesnek. Az igazságszolgáltatás minőségének javításával, annak hatékonyságával hozzák összefüggésbe az intézményt, és nem utolsó sorban, egy demokratikusabb jogvédelem érvényesüléséhez járulhat hozzá. Ezzel szemben az ellenérvek sem a minőség, sem a hatékonyság és még a demokrácia erősítésének szempontjából sem látják jelentőségét a laikusok alkalmazásának. Legfőbb álláspontjuk szerint az ügyek eldöntésénél a laikus bírácoknak csekély, alig észlelhető szerepük van, így alkalmazásuk egyáltalán nem indokolt.⁷

II. 1. Népképviselő

A laikus bírászkodás intézményét szükségtelennek tartó álláspontok sokszor hivatkoznak a népképviselőre mint kötelező formalitásra. Meggyőződésük, hogy a jogviták eldöntésénél a laikus szerepe elhanyagolható, sőt, okafogyott és értelmetlen, ezért az alkalmazásuk valódi indoka csupán a kötelező formalitás.⁸ A néprésztétel az igazságszolgáltatás alapelveinek egyike, amelynek szükségszerűen érvényesülnie kell az eljárásokban. Elviekben ez képes biztosítani a feltételeket ahhoz, hogy a bíróságok eljárása során a jogállamiság követelményeinek megfelelő igazságszolgáltatás tudjon megvalósulni. A kritikák éppen a szükségszerű érvényesülésben látják a problémát, miszerint az alapján véve nem tud megvalósulni. A minőségi igazságszolgáltatás szempontjából a laikusok szerepe a legtöbb esetben marginális, hiszen a szakbírák véleménye szükségszerűen elnyomja a laikusok álláspontját.⁹

II. 2. A demokrácia erősítése

Ha a társadalom tagjait megkérdeznénk arról, hogy pontosan miben lehetne összefoglalni a laikus bírászkodás intézményének lényegét, feltételezhető, hogy az elsők között szerepelne az az álláspont, miszerint a mindennapokban előforduló, alapvető morális problémákat feszegető helyzetek eldöntését jobb nem szakemberekre bízni. Sokak szerint a szakbírák egyes eseteket 'túlbonyolítanak', vagy éppen nem olyan döntést hoznak, ami megfelel az adott társadalom erkölcsi és értékrendjének. A híres angol bírósági író, *Lord Devlin* a laikus bírászkodás intézményét *Tocqueville*-hez hasonlóan a szabadság biztosítékának tartotta, így annak a megszüntetése minden zsarnok elsődleges célja volna.¹⁰ Mindezek alapján okkal merülhet fel kérdésként, hogy vajon tényleg képes-e demokratikusabbá tenni az igazságszolgáltatást, és magát a társadalmat az, ha a hivatásos bírák mellett laikusok is szerepet kapnak a jogalkalmazásban.

⁶ KÁLMÁN VIKTÓRIA: Néprésztétel az igazságszolgáltatásban, 1. p. (https://www.ojji.u-szeged.hu/images/dokumentumok/CLWP/kalman_nepresztvetel.pdf)

⁷ BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 4. p.

⁸ BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 4. p.

⁹ BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 8. p.

¹⁰ BADÓ ATTILA: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata http://real-d.mtak.hu/1072/7/dc_1469_17_doktori_mu.pdf, 102. p.

Az eredeti törvényhozói elv szerint az intézmény lehetőséget biztosít az állampolgárok számára, hogy közvetlenül is részt vehessenek az igazságszolgáltatásban. Ugyanakkor a gyakorlatban a közvetlenség csak meghatározott korlátok között tud érvényesülni. Az angol békebírák jogilag teljesen tűnő szabadságot élveznek a jogviták eldöntése során, azonban éppen jogi képzettségük hiányából kifolyólag gyakran támaszkodnak bizonyos szakmai jogi érvelésekre. A bírói tanácsok esetén (pl. német) már a törvényhozói elképzelés is azt tükrözi, hogy a döntési jogosultság a hivatásos és laikus bírák között megoszlik. Ezen alkalmazási forma esetén a laikusok marginalizálódása erőteljesen megmutatkozik, így igazolható a népképviselő kötelező formális jellege.¹¹

A laikus bíráskodás egyik legfontosabb elemének tekinthető a képviselő, azon belül is társadalmi reprezentativitás, vagyis, hogy a laikus bírónak megjelenő személyek adott csoportja megfelelően leképezze az adott társadalom összetételének keresztmetszetét. Ez jelenti többek között a nők és férfiak megoszlását, politikai, vallási meggyőződéseket, bőrszín, származást, társadalmi státuszt. Az esküdtszék testülete tehát lehetőséget ad egy olyan társadalmi metszet megjelenésére a perben, amelyre a kizárólag szakszabírókból álló testület esetén nem volna lehetőség.¹² Fontos bizonyos kisebbségi csoportok megjelenítése a bírói karban, hiszen így mérsékelhetőek a szakszabírák esetleges előítéletei az adott csoporttal szemben, vagy éppen az adott kisebbséghez tartozó személyek dönthetnek a csoportjukhoz tartozó személyek ügyeiben.¹³ Angliában a békebírók között egészen a 20. század végéig a fehér középosztály és a társadalmi elit felülreprezentáltsága volt jellemző, mára azonban jelentős fejlődés figyelhető meg, a legtöbb esetben a reprezentativitás követelménye szinte teljes mértékben érvényesülni tud. Ugyanakkor Németországban ez a követelmény továbbra sem érvényesül maradéktalanul. Az ülnökök túlnyomó többsége a pártok, egyházak, civil szervezetek javaslatára, vagy saját elhatározásból, önkéntes alapon kerül fel az ülnök listára. Ebből tisztán látszódik, hogy a társadalmi reprezentativitás erőltetése helyett olyan személyek kerülnek a bírói székbe, akiket az ítélezés valóban érdekel.¹⁴

A reprezentativitás követelménye főként a negatív előítéletek és a rasszizmus elkerülése érdekében fontos, hiszen ezen tényezők is megjelenhetnek a jogviták eldöntése során mind a szakszabírák mind a laikusok oldalán. Itt tulajdonképpen egy olyan jelenségről van szó, amely teljesen természetes része a mindennapoknak, és valamiféle kedvező vagy kedvezőtlen érzést, véleményt jelöl egy adott személy vagy dolog kapcsán¹⁵. Ez a kedvezőtlen érzés alapulhat tapasztalaton, de lehet attól teljesen független.

II. 3. Deliberatív jelleg

A deliberatív, vagy más néven diskurzív jellegnek az a jelentősége, hogy egy jogvita eldöntése ne lehessen önkényes, szubjektív, illetve, hogy minél több nézőpont átgondolásra kerülhessen a végső döntést megelőzően, így elkerülve az egyetlen bíró által hozott esetleges téves döntéseket. Az alapvető elgondolás szerint a jogviták eldöntésénél a laikusok egyenlőek,

---

¹¹ BADÓ ATTILA: A laikus bíráskodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 8. p.

¹² KÁLMÁN VIKTÓRIA: Néprészvétel az igazságszolgáltatásban, 5. p. (https://www.ojji.u-szeged.hu/images/dokumentumok/CLWP/kalman_nepreszvetel.pdf)

¹³ BADÓ ATTILA: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata http://real-d.mtak.hu/1072/7/dc_1469_17_doktori_mu.pdf, 104. p.

¹⁴ BADÓ ATTILA: Bírák talár nélkül. Az ülnökök szerepe a német igazságszolgáltatásban a magyar reformok tükrében, MAGYAR JOG 64 : 3 pp. 154. o. 5 p. (2017)

¹⁵ PÖDÖR LEA: Laikus elemek a jogalkalmazásban: az esküdtszék, 10. p.

az ügyről alkotott véleményük, preferenciáik folyamatosan módosul a vita során, keresik az egymás meggyőzésére alkalmas érveket a konszenzusra jutás érdekében.¹⁶

Ugyanakkor a deliberatív jelleget torzíthatja, hogy különösen a bírói tanácsok esetében a szakbírák dominanciája szükségszerűen kialakul, ilyen esetekben a laikusok befolyása a döntésre igen csekély. Ez ellentétben azon elgondolással, mely szerint kevert bíróságok működésének kulcsa éppen abban áll, hogy a szakbíró egyenrangú partnereként tekint az ülnökre, és olyan atmoszférát teremt, melyben a laikusok szabadon fejthetik ki álláspontjukat, illetve ahol a szakbíró a laikus bíróval képes kompromisszumot kötni az igazságos döntés érdekében.¹⁷

A tisztán laikusokból álló testületek esetén is számos kutatás kimutatta, hogy az esküdtek közül rendszerint három személy sokkal többször jut szóhoz, mint a többiek. Ennek a dominanciának a kialakulása a mindennapi élettapasztalataink alapján is elkerülhetetlen. Hogy ki lesz a „domináns esküdt” a testületben, viszonylag hamar kiderül. A tanácskozás során az aktivitást számos más tényező is befolyásolhatja, ilyen a nem, a társadalmi státusz, vagy akár az esküdtek ülésrendje is. Fontos kiemelni, hogy pontosan milyen befolyásoló erők lehetnek képesek arra, hogy az eltérő nézetekből egy egyhangú döntés születhessen a vita lezárásakor. A két legfontosabb ilyen tényező az ún. információs befolyás, amikor a csoport véleményének hatására az egyes esküdtek saját véleménye módosul, illetve a normatív befolyás, amely során végül a kisebbségi álláspontot képviselők elfogadják a többség döntését.¹⁸

II. 4. Társadalmi legitimitás

A törvényhozói elgondolás szerint a laikus bírászkodás intézménye népi felügyeletet biztosít az igazságszolgáltatás felett, ami erősíti a demokráciát és az igazságérzetet, valamint növeli az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat.¹⁹ A társadalmi igazságérzet becsatornázása azonban rengeteg tényezőtől függhet, és ezért érvényesülni sem tud maradéktalanul. Ezen tényezők, akadályok a fentebb ismertetett szempontokban kitűnően megjelennek. Továbbá az is leszögezhető, hogy egy adott ország igazságszolgáltatása iránt érzett társadalmi bizalom nem csupán a laikus bírák alkalmazásában ölt testet. Ez egy sokkal összetettebb kérdés, így a laikusok szerepeltetése szinte elvész az egyes meghatározó szempontok között.

II. 5. „Több szem többet lát”?

Talán az egyik legnépszerűbb indoknak tartható a „több szem többet lát” kifejezésre való hivatkozás, ha a laikus bírászkodás létjogosultságára gyűjtünk érveket. Az alap elgondolás szerint a hivatásos bírák nem mindig tudják éberben, az egész társadalom értékítéletének megfelelően figyelni a jogeseteket alakulását. Azonban a laikusok nem minden esetben képesek arra, hogy megfelelően különbséget tudjanak tenni a kulcsfontosságú információk és a felesleges vagy kontextusából kiragadott adatok között.²⁰ A ténytalálás is szaktudás, amit nem véletlenül sajátítanak el a hivatásos jogászok tanulmányaik során. Védhető az az álláspont, miszerint a tanúk szavahihetőségének megállapításához több „érzékre” van szükség, mint szaktudásra, ám a tényfeltárás bizonyos elemeit, a tények értékelésének módját egy hivatásos

¹⁶ BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 11. p.

¹⁷ BADÓ ATTILA: Bírák talár nélkül. Az ülnökök szerepe a német igazságszolgáltatásban a magyar reformok tükrében, MAGYAR JOG 64 : 3 pp. 156. o. 5 p. (2017)

¹⁸ PÖDÖR LEA: LAIKUS ELEMÉK A JOGALKALMAZÁSBAN: AZ ESKÜDTSZÉK, 7. p.

¹⁹ BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 12. p.

²⁰ <https://www.origo.hu/nagyvilag/20130716-az-igazsag-megfejthetetlen-amerikai-eskudtszekek-mukodese.html>

bíró csak hosszú gyakorlat után képes elsajátítani.²¹ A ténytalálást egyedül a *special jury*, vagyis más szakterület tudásával felvértezett esküdtek alkalmazása segítheti bizonyítottan elő. Éppen ezért, véleményem szerint az az elgondolás is védhető, miszerint egyenesen felelőtlenség az igazságszolgáltatás terén teljes mértékben laikus személyekre bízni bonyolult büntetőügyek eldöntését, nem beszélve arról, hogy számos esetben élet és halál között határoznak az esküdtek (pl. az Amerikai Egyesült Államokban).

II. 6. Társadalmi kontroll

A kommunista hatalomátvételt megelőző időszakban a bírákat a kommunista eszméket képviselő laikus ülnököknek kellett felügyelni annak érdekében, hogy mindig a társadalmi eszméknek és elvárásoknak megfelelő döntés születessen.²² A rendszerváltást követően azonban az életviszonyok és a jogszabályi háttér jelentősen megváltoztak, a hivatásos bírák képzési rendszere folyamatosan fejlődik, valamint a társadalmi szemlélet is teljesen átalakult, egyfajta médiaközpontúság figyelhető meg. Ezek mind olyan tényezők, amelyek a XXI. században már nem igazolják azt az érvet, miszerint a laikus bírákra a társadalmi értékítélet képviselőiként, egyfajta társadalmi kontroll gyakorlóiként elengedhetetlenül szükség van.²³ Így általánosságban nehéz az igazságszolgáltatás egészét népi kontroll alá helyező intézményről beszélni.

II. 7. Nevelő funkció

A laikus bírászkodás nevelő esetleges nevelő funkciója kapcsán ismét *Tocqueville* nevét érdemes említeni. Szerinte ugyanis az esküdtszék alkalmazása a nép nevelésére a legalkalmasabb intézmény, a legitimációs funkciója mellett, ami az igazságszolgáltatás elfogadottságát növeli, kétségkívül erősíti a jogtudatot az állampolgároknál. Ez a nézet szintén vitatható, hiszen az általánosságban a társadalom mindössze néhány százaléka tölt be élete során laikus bírói szerepet. A média vagy a közoktatás sokkal inkább bizonyíthatóan alakítja a társadalom értékítéletét, hiszen ezen tényezőkkel minden állampolgár találkozik a mindennapok során.²⁴

II. 8. A társasbíráskodás alapelve

A társasbíráskodás alapelve a büntetőeljárás egyik szervezeti alapelveként tekinthető. Az igazságszolgáltatás demokratizmusának egyik fontos szervezeti biztosítéka, amely belső kontrollt teremt, biztosítja a véleménycserét, a tanácsban hozott ítélet többségi véleményt kifejezésére alkalmas, valamint a döntés ezáltal megalapozottabb és kevésbé szubjektív.²⁵ Megvalósulhat több, hivatásos bíró együttes bírászkodásával, illetve szakbírák és laikusok együttműködésével egyaránt. A társasbíráskodás alapelve a „több szem többet lát”

²¹ BADÓ ATTILA: Az angolszász típusú esküdtszék kritikai elemzése http://acta.bibl.u-szeged.hu/6912/1/juridpol_050_fasc_001_001-052.pdf, 46. p.

²² BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 14. p.

²³ <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-laikus-itelkezesben-rejlo-garanciak/>

²⁴ BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 13. p.

²⁵ DEZSŐ MÁRTA, FÜRÉSZ KLÁRA, KUKORELLI ISTVÁN, PAPP IMRE, SÁRI JÁNOS, SOMODY BERNADETTE, SZEGVÁRI PÉTER, TAKÁCS IMRE: *Alkotmánytan I.* (2007), 19.2. AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ALKOTMÁNYOS ALAPELVEI, 19.2.5. A társasbíráskodás, az ülnökök részvételének elve; CSINK LÓRÁNT, SCHANDA BALÁZS, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: *Bevezetés az alkotmányjogba - Az alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei*, 348. p.

elgondolással állítható párhuzamba, hiszen mindkét elv szerint lehetőség nyílik arra, hogy egy adott ügy megítélésére több nézőpontból kerüljön sor és, hogy a különböző nézetek ütközhessenek. Elméletileg így kiküszöbölhető egy esetleges téves döntés, amelyet egyetlen bíró hozna. A társasbíráskodás továbbá a bírói pártatlanságnak, elfogulatlanságnak is garanciája, valamint az esetleges bírói szigort is elkerülhetővé teszi.²⁶

II. 9. Hatékonyság, gazdasági funkció

Sokan érvelnek a mellett, hogy a laikusok alkalmazása növeli a bíróságok hatékonyságát, illetve gazdasági szempontból is kifizetődőbb, mint szakképzett jogászok foglalkoztatása. Egy, az USA-ban készített statisztika az Amerikai Egyesült Államok néhány államában az esküdtek részére fizetett napi költségtérítést mutatja be 2015-ben. Jól látható és érzékelhető, hogy ezek a számok jóval kisebbek, mint egy hivatásos bíró napi fizetése. Ha a Los Angeles városában rögzített adatokkal számolunk²⁷, akkor kimutatható, hogy az esküdti költségtérítés egy bíró napi fizetésének mindössze körülbelül egy nyolcadát teszi ki a 2015-ös hivatalos adatok alapján.²⁸ Természetesen nem is elvárható, egyenesen abszurd lenne, ha egy bírói fizetés egyenlő mértékű lenne egy esküdti költségtérítéssel. Mindezen adat alapján valóban igazolható, hogy az esküdtek alkalmazása gazdaságilag kifizetődőbb lehet, ugyanakkor, ha mindössze egyetlen hivatásos bíróra lenne szükség egy jogvita eldöntésénél, akkor az esküdti költségtérítés is elhanyagolható lenne. Ez a megoldás viszont a társasbíráskodás elvének megkerüléséhez vezetne, ebből is jól látszik, hogy ez a kérdés szintén nagyon összetett.

II. 10. Jogforrási szempont

A common law avagy angolszász jogrendszerekben az átfogó törvénykönyvek és absztrakt jogszabályok helyett az adott jogkérdést egy precízen felépített esetjogi, más néven precedens rendszer keretei közt bírálják el a konkrét esetre vonatkoztatva.²⁹ Az egyes precedensek, vagyis korábbi bírói döntések kötik az adott ügyekben eljáró bírakat. Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy a 'jogot' maga a bíró alkotja (*judge-made law*). Ez adja az intézmény elvi alapját. Jogosan vetődhet fel az olvasóban az a kérdés, hogy ha a jogvita eldöntése során eljáró bíró ítélete jogforrásnak számít, akkor a szintén eljáró esküdtt, illetve esküdtek döntései vajon annak számítanak-e, tehát beszélhetünk-e esküdtt alkotott jogról (*jury-made law*). Jerome Frank szerint az esküdtt alkotott jog a bíró alkotott jogtól merőben eltérő, a jog egy sajátos formája. Nem tartalmaz általános megfogalmazásokat, így sem az egyes jogi tankönyvek, sem a precedensek részét nem fogják alkotni, tehát nincs kodifikálva. Minden esküdtszék az adott esetre vonatkoztatva hozza létre a saját jogát, csekély, vagy semennyi ismerettel arra vonatkoztatva, hogy előtte hasonló esetekben milyen döntések születtek, vagy ezután milyenek fognak születni. Ennek ellenére, az esküdtszék által alkotott jog valamilyen formában mégis jogforrásnak tekinthető. Ha minden egyes esetben „*general verdict*” születne, tehát, ha az esküdteknek nem kellene indokolnia a meghozott ítéletét,³⁰ illetve ha a bírák irányított ítéletet hoznának, akkor valamennyi eldöntött eset joga az esküdtszék által alkotott jog lenne.³¹

III. Milyen kérdésekben döntsön a laikus?

²⁶ KÁLMÁN VIKTÓRIA: Néprészvétel az igazságszolgáltatásban, 2. p. (https://www.ojji.u-szeged.hu/images/dokumentumok/CLWP/kalman_nepreszvetel.pdf)

²⁷ <https://www.nerdwallet.com/blog/finance/cost-jury-duty/>

²⁸ <https://www.uscourts.gov/judges-judgeships/judicial-compensation>

²⁹ <https://ijoten.hu/szocikk/a-common-law-jogrendszerek>

³⁰ RADICS OLIVIA: Eretek esküdtszékek: jury nullification az Egyesült Államokban http://acta.bibl.u-szeged.hu/7585/1/juridpol_doct_007_245-268.pdf, 3. p.

³¹ Jerome Frank's Views on Trial by Jury <https://core.ac.uk/download/pdf/217040727.pdf>, 29-30. p.

Az angolszász országokban az esküdtszék a bűnösség kérdésében dönt, ha pedig bűnösnek találja a vádlottat, a bíró hozza meg az ítéletet. Ezzel szemben az európai kontinentális jogrendszerben ez az éles elkülönülés nem valósul meg, az esküdtszék az esküdtek és a hivatásos bírák vegyes tanácsaként működik, tehát a bíró és az esküdtszék együttesen döntenek a bűnösség és a büntetés kérdésében egyaránt.³² Ebbe a hatáskörbe beletartozik mind az elkövetés, a bűnösség, illetve a beszámítási képesség kérdése egyaránt. Sokak szerint a bűnösség mint ténykérdés megítélése lehet az a terület, melyben élettapasztalatukkal, józan gondolkodásukkal, saját szaktudásukkal a bíró segítségére lehetnek a laikusok, új szempontokat nyújthatnak az ügy körülményeinek megítélésével kapcsolatosan. Ezen állásponttal *Moór Gyula* egyik értekezése állítható szembe, amely szerint, mivel a jogalkalmazásban a hivatásos szakbíró a logikai, jogászai elemet, míg a laikus az erkölcsi értékelést, a józan meglátást képviseli, ezért a laikusok megfelelő működési területe a büntetés kiszabása lenne. *Moór* tehát a szerepek megfordításában látná az intézmény fejlődésének kulcsát.³³ Ezen aspektus kiválóan szemlélteti, hogy a laikus bíráskodás évszázadok óta fennálló alapjait is sokan megkérdőjelezzik, az esetleges reformokat sokkal mélyebbre hatóbban képzelik el, mint egy egyszerű törvénymódosítás.

IV. Az Amerikai Egyesült Államok esküdtszéki rendszere

Az amerikai esküdtszék mára az amerikai demokrácia alapintézményének tekinthető, amely legfőképpen a történelmi jelentősége miatt kikezdhetetlen annak ellenére, hogy nem egyszer születtek botrányos döntések az ország történetében (pl. *George Stinney*, *O.J. Simpson*). Az intézmény egyik máig fennálló sajátossága, ami egyben az angolszász típusú esküdtszék legjelentősebb érdeme, hogy az esküdtek teljes szabadságot élveznek a bűnösség megállapítása kapcsán. Döntésüket nem befolyásolja sem az eljárást vezető hivatásos bíró, sem bármilyen külső hatás, illetve semmiféle jogi tanácsadásban sem részesülnek. A szakbírák kiválasztásával ellentétben az esküdtek kiválasztásánál a fő cél nem a minél kiemelkedőbb szakmai tudás, hanem az, hogy elméleti szinten reprezentálni tudják az adott ország laikus társadalmát az igazságszolgáltatásban egy intézményen keresztül 12 állampolgár személyében. Ezen kívül az esküdtek pártatlanságának figyelembe vétele is nagy szerepet kap kiválasztásuk során, megállapítható, hogy a legtöbb esetben nagyobb hangsúllyal bír, mint az eljárást vezető hivatásos bíró pártatlanságának figyelembe vétele. Hasonlóképpen valamennyi laikus bírói intézményhez, szakmai tudásra itt is csak egyes esetekben van szükség, amikor az egyes jogviták megfelelő és igazságos eldöntéséhez elengedhetetlen más tudománybeli szaktudás (ez lesz a *special jury* – pl. orvosszakértő alkalmazása). Az Egyesült Államokban a *special jury*-n kívül beszélhetünk vádeszküdtszékekről, valamint ítélő esküdtszékekről.³⁴

Az Egyesült Államokban már az esküdtek kiválasztása során a jelölteknek egy igen részletes, a pártatlanságra vonatkozó kritériumrendszernek kell megfelelniük ahhoz, hogy részt vehessenek az esküdtszék munkájában. Talán a legfontosabb követelmény a társadalom reprezentációja, vagyis, hogy az esküdtszék összetétele megfelelően tükrözze a társadalom keresztmetszetét (*fair cross section of the community*).³⁵ Az adott közösség hű letükrözése azért különösen fontos, mert a társadalom különböző csoportjai előítéletekkel rendelkeznek más csoportokkal szemben, legyen az pozitív vagy negatív. Az azonos csoportba tartozó személyek

³² KÁLMÁN VIKTÓRIA: Néprészvétel az igazságszolgáltatásban, 2. p. (https://www.ojji.u-szeged.hu/images/dokumentumok/CLWP/kalman_nepreszvetel.pdf)

³³ MOÓR GYULA: Az esküdttbíráskodás kérdéséről (1933), 5. p.

³⁴ BADÓ ATTILA: A laikus bíráskodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 9. p.

³⁵ BADÓ ATTILA: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata. Szeged, 2017. 122. p.

rendszerint pozitívan viszonyulnak a saját társadalmi rétegükből származó személyhez, és ez a tény nagyban befolyásolhatja a bűnösség kérdésében való döntést. Nem kérdés, hogy a negatív előítélet, a diszkrimináció és a rasszizmus is megjelenhet az esküdtek körében, ezért is nagyon fontos a pártatlanság alapos vizsgálata a választás során. Az előítéletek azonban nem csak az esküdtszék tagjai, hanem az esküdteket kiválasztó személyek oldaláról is megfigyelhetők. Az Egyesült Államokban törvény mondja ki, hogy az állampolgároknak joguk van egy véletlenszerű választással történő, illetve a társadalom hiteles keresztmetszetét tükröző vád-, és ítélő esküdtszékhez. A törvény azt is leszögezi, hogy tilos kizárni valakit neme, bőrszíne, faji hovatartozása, gazdasági helyzete, vallása, illetve származása miatt.³⁶ E mellett a Legfelsőbb Bíróság azt is kimondta, hogy az esküdtek kiválasztása során nem lehet kizárni szisztematikusan a társadalom különböző csoportjait, hiszen ez a kizárás vezet a társadalmi reprezentáció sérüléséhez. Az is megállapítható, hogy természetesen nem minden esetben lehet szisztematikus kizárásról beszélni, hiszen akár egy teljesen szabályosan választott és működő esküdtszék esetében is előfordulhat, hogy egy eset kapcsán egy nő vagy egy afro-amerikai sem kap helyet az esküdtek között. Ez azonban nem állhat fenn folyamatosan, mivel akkor már alkotmányértésről beszélhetünk. Ugyanakkor az a kérdés is jogosan merülhet fel, hogy a kizárás tilalma miért korlátozódik a nemre, bőrszínre, faji hovatartozásra, gazdasági helyzetre, vallásra, illetve a származásra. Továbbra is nyitott kérdés, hogy a foglalkozás alapján történő szisztematikus kizárás mennyiben tekinthető alkotmányértőnek, valamint a származás kérdése sem egyértelmű, hiszen például az Amerikában élő európaiak kizárása sem sérti elviekben az alkotmányt, de az afro-amerikaiak vagy ázsiaiak kizárása igen.³⁷

Az amerikai esküdtszéki rendszert rengeteg kritika éri. A törvény előírja, hogy az esküdti szolgálat minden állampolgár számára kötelező. Ez azt jelenti, hogy az állampolgárok bármikor kaphatnak egy levelet, amelyben behívják a kiválasztott személyeket a bíróságra egy előzetes felmérésre, amelyen a megjelenés állampolgári köteleesség.³⁸

Az előzetes felmérések, tesztek és interjúk során rengeteg jelölt kerül kizárásra elfoglaltság, előítéletek vagy alkalmatlanság miatt. 2007-ben készítettek egy bírósági felmérést, amely kimutatta, hogy évente körülbelül 32 millió embert hívnak be az Egyesült Államokban esküdtszékjelöltnek. Ebből csupán átlagosan 8 millió fő jelentkezik önszántából a szolgálatra, és 1,5 milliót választanak be az esküdtszékbe. A behívó levelek sokszor kézbesíthetetlenek, vagy az állampolgárság, lakhely hiánya, priusz, egészségügyi és anyagi problémák miatt ejtenek ki valakit a jelöltek közül. Mindehhez hozzájárul az is, hogy évente közel 3 millióan egyszerűen megtagadják állampolgári kötelezettségüket. Ezen számokból is kitűnhet, hogy aki csak tudja, próbálja megúszni az esküdtszékben való szereplést, hiszen ennek a köteleességnek a teljesítése nagyon szigorú körülmények között zajlik.³⁹

Az esküdteknek köteleességük napokra, hetekre, vagy akár hónapokra is kizárni magukat megszokott életükből, nem tudtak dolgozni, sőt, akár még a családjuktól is elzárhatják őket. Sokszor nagyon ügyelnek arra, hogy az esküdteket megpróbálják megóvni a külvilág, főként a média befolyásától, ezért külön nekik kijelölt szállodákban szállásolják el őket, és a biztonság kedvéért még fegyveres őrökkel is őriztetik szobájukat, nehogy az esküdtek hozzájussanak bármilyen információhoz, amely nem a bíróságon hangzott el, és befolyásolni tudná döntésüket.⁴⁰

³⁶ Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya (1787) https://btk.ppke.hu/uploads/articles/17353/file/USA%20alkotm%C3%A1ny_magyar_PKjav.pdf

³⁷ BADÓ ATTILA: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata. Szeged, 2017. 123. p.

³⁸ <https://www.origo.hu/nagyvilag/20130716-az-igazsag-megfejtethetlen-amerikai-eskudtszekek-mukodese.html>

³⁹ <https://www.origo.hu/nagyvilag/20130716-az-igazsag-megfejtethetlen-amerikai-eskudtszekek-mukodese.html>

⁴⁰ <https://patriotpost.us/opinion/10436>

Az esküdtszéki rendszer sokak szerint megbízhatatlan. Legfőbb kritikáinak egyike, hogy az előírás megtiltja, hogy az esküdtek a vád, a védelem vagy a tanúk meghallgatása alatt jegyzeteljenek. Képtelenségnek tartják ugyanis, hogy ennyi információt csupán hallás útján észben tudnának tartani, illetve, hogy az esküdtszék mindegyik tagja pontosan ugyanúgy emlékszik az elhangzottakra.⁴¹ A hirtelen az esküdtekre zúduló információtömeg a jegyzetelés, illetve bármilyen jogi segítség nélkül hajlamossá teheti őket arra, hogy elveszenek a problémában, így a jogi képviselők általi befolyásolásuk elég könnyű lehet. Ebből tisztán látszik, hogy az Egyesült Államokban milyen hatalmas szerepe van a megfelelő ügyvéd kiválasztásának, hiszen a legtöbb esetben a pontos információk és a lehetséges bizonyítékok alapos feltárása és áttanulmányozása helyett inkább az ügyek érzelmi oldalával próbálják befolyásolni az esküdtek döntését, főként sokszor érzelmekkel telített beszédeikkel.⁴² Az esküdtek döntését természetesen számos más dolog befolyásolja. Ez lehet a minden bizonnyal a lehető legpártatlanabb esküdtszék esetén is a börszín, származás, de akár a vádlott kinézete, ruházata is. Korántsem mindegy, hogy a vádlott rabruhában jelenik meg a bíróságon, vagy egy tisztas amerikai állampolgárhoz méltóan vasalt ingben és nyakkendőben. Ezek elenyésző dolgoknak tűnhetnek, de a való életben sokszor ilyen jelentéktelennek tűnő felszínes információk vezethetnek akár téves döntéshez is. Véleményem szerint, ezek miatt az esküdtek maguk nem hibáztathatók, hiszen az emberi természet és az ösztönök, megérzések éppen olyan tényezők, amiket a törvényhozó érvényesíteni kívánt az intézmény létrehozásával. Ezek alapján egy érdekes párhuzam vonható, miszerint lehet-e határt szabni az emberi józan gondolkodásnak, a saját igazságérzetnek, a tapasztalatoknak, meglátásoknak az egyes jogviták eldöntése során, hiszen ez egyben jelentené a törvényhozói célt és akár az igazságos döntés akadályát.

A laikusok a bizonyítékok és a tények megismerése során nem mindig tudják, mi tekinthető kulcsfontosságú információnak és mi a felesleges vagy kontextusból kiragadott adat. Azonban ez a rendkívül fontos kritika nem csupán az amerikai esküdtszék jellemzője, hiszen általánosságban véve a ténytalálás egy olyan tanulható képesség, amelyet nem véletlenül sajátítottak el a hivatásos jogászok tanulmányaik során.⁴³

A rengeteg kritika nem véletlen, hiszen egyrészt egy olyan kötelességet varr az amerikaiak nyakába, amely alól a legtöbben szívesen kihúznák magukat. Másrészt pedig azért, mert sokan kételkednek abban, hogy a törvény és a jog terén nagy eséllyel teljesen tájékozatlan, utcáról behívott emberek tudják a legkörültekintőbb döntéseket hozni a kényes, bonyolult bírósági ügyekben.

A reprezentativitás és a pártatlanság követelményével kapcsolatban fontosnak tartom megemlíteni az esküdtek választása során alkalmazott ún. *“voir dire”* eljárást mint egyfajta eljárási garanciát. Az eljárás során a szemben álló felek képviselői, vagyis a vád és a védelem megpróbálnak meggyőződni arról, hogy a leendő esküdteknél fennállhat-e valamilyen fokú elfogultság. A bíró, a vád és a védelem feltehetik az összes kérdést, ami az ügyvel kapcsolatosan csak eszükbe jut. Ilyenkor természetesen az esküdttjelöltek személyiségét, nézeteit, mindennapi meggyőződéseiket próbálják feltárni annak érdekében, hogy kiderítsék, mely jelöltek szimpatizálnak védencükkel vagy éppen az áldozattal. Az eljárás során bizonyos korlátok között a vádnak és a védelemnek is joga van ahhoz, hogy a szerintük elfogulnak tekinthető vagy számukra „nem tetsző” személyeket kizárják az esküdtszékből, így próbálják a számukra legkedvezőbb esküdtszék felállítását elérni („csata-elmélet”). Elméletben a végeredménnyel

⁴¹ BADÓ ATTILA: Az angolszász típusú esküdtszék kritikai elemzése http://acta.bibl.u-szeged.hu/6912/1/juridpol_050_fasc_001_001-052.pdf, 24. p.

⁴² ABLONCZY ZSUZSANNA: A laikus bíráskodás problémájának bemutatása a magyarországi esküdtszéki ítélezés történetén keresztül, 16. o. <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20094sz/08.pdf>

⁴³ BADÓ ATTILA: A laikus bíráskodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 11. p.

elérhető a lehető legpártatlanabb esküdtszék, így biztosítják a vádlott alkotmányos jogait és az igazságos ítéletet.⁴⁴

A fentebb felsorakoztatott tényezők kiválóan bemutatják, hogy az esküdtszék megfelelő összeállítása az egyik legfontosabb lépés az adott ügy eldöntése során. Sokszor a laikus bírák csoportjának összetétele az egyik, ha nem a legmeghatározóbb elem a per kimenetele szempontjából. Itt az Egyesült Államok esküdtszékét párhuzamba állítanám más laikus bírói testületekkel, főként a bírói tanácsokkal, hiszen ahogy már korábban is említettem, a laikusok szerepe ezekben a tanácsokban elenyésző lehet, a hivatásos bíró befolyása szükségképpen érvényesül. Habár mindkét alkalmazási forma során elviekben érvényesül a közvetett képviselőlet, de rendkívül eltérő mértékben. Sokan úgy tartják, hogy az amerikai esküdtszék túl nagy teret enged a laikusoknak, viszont ezzel szemben a bírói tanácsokban gyakorlatilag egyáltalán, vagy alig van beleszólásuk az állampolgároknak a jogviták eldöntésébe. Ezen két gyakorlati érvényesülés közötti egyensúly jelentheti a megoldást, azonban ez egy rendkívül összetett kérdés, a nagyon mélyre gyökerező eredeti törvényhozás, illetve az adott országok kultúrája sok esetben ellehetetlenítené a fejlődést.

V. Összegzés

A fentiekben felsorakoztatott szempontok kiválóan bemutatják, hogy az eredeti törvényhozói cél sokszor nem tud maradéktalanul érvényesülni a gyakorlatban. Általánosságban az figyelhető meg, hogy a gyakorlatban sokkal diszkrétebben jelennek meg az intézménnyel a törvényhozó által elérni kívánt eredmények, mint a társadalmi kontroll, a hatékonyság vagy a demokratikusabb igazságszolgáltatás.⁴⁵ A saját környezetemben is végeztem egy kisebb kutatást azzal a céllal, hogy felmérjem, mennyire tartja hasznosnak egy 'átlagember' a laikus bírák alkalmazását. A megkérdezettek jelentős része szerint az intézmény maga fontosnak tekinthető, azonban korántsem mindegy, hogy pontosan milyen emberek döntenek a polgárok sorsáról. Tehát, ha az általam megkérdezettek ügyének eldöntéséről lenne szó, egyáltalán nem néznék jó szemmel, hogy egy olyan személynek adnának döntési jogosultságot, akivel semmilyen mértékig nem tudnak azonosulni, vagy akit az adott kérdés eldöntésében teljesen alkalmatlannak tartanak. Ez a vélemény azonban párhuzamba állítható a reprezentativitás és a pártatlanság követelményével, hiszen egy esküdtszék főszabály szerint nem állhat kizárólag olyan személyekből, akikkel szimpatizálni tudnak.

Jelen tanulmány alapján kimutatható, hogy a laikus bíráskodás intézményének felállításával a törvényhozók arra tettek kísérletet, hogy létrejöhessen egy hatékonyabb, demokratikusabb, társadalmi legitimitást élvező igazságszolgáltatás. Általánosságban elmondható, hogy az intézmény különféle megjelenési formáiban eltérő mértékben érvényesülnek a gyakorlatban az elvi értékek. Ugyanakkor a viszonylag kevesebb kritikát kapó alkalmazási formák esetén is heves viták törhetnek a felszínre a létjogosultságot illetően, így érzékeltetve az intézmény mai napig fennálló rendkívül megosztó voltát. Ha nem is minden esetben a gyakorlatban ténylegesen érvényesülni tudó szempontok miatt, de a történelmi hagyomány, a jogi kultúra tiszteletben tartása végett a laikus bíráskodás intézménye a mai napig szilárdan áll, azonban továbbra is elkerülhetetlen az újabb és újabb nézeteltérések felszínre törése, amellyel valamennyi, az igazságszolgáltatást hosszú idők óta meghatározó intézménynek számolnia kell.

---

⁴⁴ BADÓ ATTILA: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata. Szeged, 2017. 124. p.

⁴⁵ BADÓ ATTILA: A laikus bíráskodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016, 1. p.

VI. Irodalomjegyzék

- BADÓ ATTILA: Az angolszász típusú esküdszék kritikai elemzése http://acta.bibl.u-szeged.hu/6912/1/juridpol_050_fasc_001_001-052.pdf
- BADÓ ATTILA: A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében. In: Állam- és jogtudomány, LVII. évfolyam, 2. szám, 2016 <https://jog.tk.hu/uploads/files/2016-02-Bado.pdf>
- KÁLMÁN VIKTÓRIA: Néprészvétel az igazságszolgáltatásban (https://www.ojji.u-szeged.hu/images/dokumentumok/CLWP/kalman_nepreszvetel.pdf)
- KONCOS LAURA ENIKŐ: A pártatlan igazságszolgáltatás megmérettetése – Megkezdődött a George Floyd megöléséről elhíresült rendőr pere <https://juratus.elte.hu/a-partatlan-igazsagszolgalattas-megmerettetese-megkezdodott-a-george-floyd-megoleserol-elhiresult-rendor-pere/>
- BADÓ ATTILA: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata. Szeged, 2017. http://real-d.mtak.hu/1072/7/dc_1469_17_doktori_mu.pdf
- KELEMEN KATALIN: A common law jogrendszerek <https://ijoten.hu/szocikk/a-common-law-jogrendszerek>
- JEROME FRANK's Views on Trial by Jury <https://core.ac.uk/download/pdf/217040727.pdf>
- PÖDÖR LEA: Laikus elemek a jogalkalmazásban: Az esküdszék <https://jet.sze.hu/images/Jogszociol%C3%B3gia/2018.%20%C3%A1prilis%205.%20Laikus%20elemek%20a%20jogalkalmaz%C3%A1sban%20-%20az%20esk%C3%BCdsz%C3%A9k.pdf>
- Judicial Compensation, Find out how much federal judges are paid currently and since 1968. <https://www.uscourts.gov/judges-judgeships/judicial-compensation>
- ALICE HOLBROOK: The cost of jury duty <https://www.nerdwallet.com/blog/finance/cost-jury-duty/>
- DEZSŐ MÁRTA, FÜRÉSZ KLÁRA, KUKORELLI ISTVÁN, PAPP IMRE, SÁRI JÁNOS, SOMODY BERNADETTE, SZEGVÁRI PÉTER, TAKÁCS IMRE: *Alkotmánytan I.* Osiris kiadó. Budapest, (2007)
- VIDA JÓZSEF: A laikus ítékezésben rejlő garanciák <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-laikus-itelkezesben-rejlo-garanciak/>
- BADÓ ATTILA: Bírák talár nélkül. Az ülnökök szerepe a német igazságszolgáltatásban a magyar reformok tükrében, MAGYAR JOG 64: 3 pp. 5 p. (2017) https://www.mokk.hu/regioldal/pdf/linkgyujto/Magyar_Jog/2017-03_Magyar_jog.pdf
- VISNOVITZ PÉTER: Együgyű esküdtek keresik az igazságot Amerikában <https://www.origo.hu/nagyvilag/20130716-az-igazsag-megfejtethetlen-amerikai-eskudtszekek-mukodese.html>
- RADICS OLIVIA: Eretnek esküdszék: Jury nullification az Egyesült Államokban http://acta.bibl.u-szeged.hu/7585/1/juridpol_doct_007_245-268.pdf
- MOÓR GYULA: Az esküdtbíráskodás kérdéséről (1933) https://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=1667727.xml&dvs=1621767148799~458&locale=hu_HU&search%20terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=
- CSINK LÓRÁNT, SCHANDA BALÁZS, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ: *Bevezetés az alkotmányjogba - Az alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei* HVG-ORAC. Budapest, (2019)
- Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya (1787) https://btk.ppke.hu/uploads/articles/17353/file/USA%20alkotm%C3%A1ny_magyar_PKjav.pdf
- BEN SHAPIRO: Meg kell szüntetnünk az esküdszéki rendszert? <https://patriotpost.us/opinion/10436>
- ABLONCZY ZSUZSANNA: A laikus bírászkodás problémájának bemutatása a magyarországi esküdszéki ítékezés történetén keresztül <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20094sz/08.pdf>

Az internetes források utolsó ellenőrzésének és látogatásának időpontja: 2021. 05. 22.